

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

*Vilniaus universitetas***DĖL NESUTRUMPĖJUSIŲ DVIKAMIENIŲ ASMENVARDŽIŲ
KAMIENO *gaud-* VARIANTŲ LIETUVIŲ KALBOJE**

1. Apie pokyčius lietuvių dvikamienių vardų kamienuose ir susidariusius jų variantus rašyta nedaug¹. Čia minėtinas Zinkevičiaus (2008, 484–486), išskyrusio naujus kamienus, kurie susidarė sumišus lietuvių dvikamieniams ir krikščioniškos kilmės vardams, tyrimas. Taip pat atlikta ir sisteminė lietuvių dvikamienių vardų kamienų žyg-, vaiš- ir dal- raidos analizė, kuri parodė, kad kamienų variantų atsirado ne tik dėl vidinės onimų raidos, bet ir juos užrašant (žr. Sinkevičiūtė 2007; 2008; 2010). Šiame kontekste ir tęsiama kamienų raidos problematika, tiriant su aptartu kamieniu *gud-* susijusio kamieno *gaud-* variantus (žr. Sinkevičiūtė 2011). Toliau pristatomi rašytiniuose šaltiniuose fiksuoti nesutrumpėję lietuvių dvikamienių vardų kamieno *gaud-* variantai ir bandoma išryškinti jų susidarymo priežastis.

Onimai analizei rinkti iš onomastikos literatūros, publikuotų istorijos dokumentų ir IAK. Tiriant kamieno *gaud-* variantus labiausiai pravertė Būgos (1958, 201–267) studija, taip pat Zinkevičiaus (1977), Garliausko (1998), Maciejauskienės (2009) ir kitų tyrėjų darbai. Vis dėlto susidurta su literatūros, kur būtų nuosekliai aptartos skirtinguose regionuose užrašytų lietuvių istorinių onimų ypatybės, stoka, nes kiti tyrėjai paprastai nurodo dažniausius onimų garsų atitikmenis rašte, aptaria, kaip šaltinyje varijuoja to paties onimo užrašymai. Todėl skiriant kamieno variantus remtasi ir kitais toje pačioje vietovėje fiksuotais onimais, kurie turi kamieną *gaud-*. Manoma, kad taip gretinant onimų dėmenis patvirtinamas kamieno vartojimo toje vietovėje patikimumas ir išryškėja jo užrašymo polinkiai, rodantys variantus.

2. Aptariamieji dvikamieniai asmenvardžiai su kamieniu *gaud-* gerai paliudyti baltų kalbose: jie būdingiausi lietuviams ir prūsams (dėl lietuvių vardų inventorius žr. Leskien 1914–1915, 311; Zinkevičius 2008, 89–90;

¹ Nuo Būgos darbų vyrauja nuomonė, kad trumpėjant lietuvių dvikamieniams vardams pirmiausia nyko jų jungiamasis balsis, kuriam iškritus pirmąjį kamieną veikė antrasis, tačiau atskirų pakitusių kamienų raida detaliau nenagrinėjama ir dažniausiai apsiribojama išskirti asmenvardžių kamienus.

prūsų – Trautmann 1925, 137–138; Toporov 1979, 174), jų būta ir latvių, kuršių kalbose (žr. Sinkevičiūtė 2011, 300). Nors Toporovas (1979, 175) ir rašo, kad prūsų ir lietuvių dvikamieniai asmenvardžiai su kamieniu *gaud-* skiriasi tuo, kad lietuvių varduose *gaud-* panašiai paplitęs ir pirmajame, ir antrajame kamienne, tačiau iš literatūroje publikuojamų onimų matyti, kad abiem kalboms būdingesni asmenvardžiai su antruoju kamieniu *gaud-* nei su pirmuoju.

Kamieno *gaud-* kilmę tyrėjai aiškina dvejopai, bet po asmenvardžių su dėmeniu *gud-* analizės, padėjusios išryškinti kamieno *gaud-* kilmę, manytina, kad *gaud-* pirmiausia sietinas su lie. *gáuti*. Dvikamienių vardų kamieno *gaud-* ryšiai su garso semantikos žodžiais (plg. lie. *gaūsti*) yra antriniai, greičiausiai atsiradę veikiant trumpiniams, kurie sumišę su pravardiniais vienkamieniais vardais įsitvirtino lietuvių asmenvardžių sistemoje ir, atrodo, sudarė sąlygas išlikti dvikamienių vardų kamieniui *gaud-* (žr. Sinkevičiūtė 2011, 300–303).

3. Iš onomastikos literatūros ir surinktų onimų matyti, kad lietuvių dvikamienių vardų kamienas *gaud-* užrašomas įvairiai. Vienas užrašymų – įprastas *gaud-* perteikimas <gaud->, pvz., *Izidor Dargaudis* 1627 m. IAK, *Kafimirus Kugauda* 1696–1719 m. IAK. Taip pat aiškūs šio kamieno variantai yra itin dažnas <govd->², pvz., *Jan Dowgowdowicz* 1528 m. IAK, *Амброжы Язовдовичъ* 1528 m. IAK, ir <gavd->, pvz., *Grigucis Giedgawdaicis* 1600 m. IAK, *Tomafz Sugawdis* 1816 m. IAK. Abejonių dėl šių *gaud-* variantų nekyla, nes užrašyti /au/ grafemomis <ov>, <av> įprasta, tokių dvibalsio perteikimo atvejų nurodo ir kiti tyrėjai (žr. Būga 1958, 234–235, 256–259; Zinkevičius 1977, 98 ir kt.).

Istorijos šaltiniuose minima asmenvardžių, užrašytų su <gold->, pvz., *Petro Gadgoldos* 1683 m. IAK, *Marina Giesgoldowna* 1705 m. IAK, kuris irgi nėra problemiškas *gaud-* variantas. Būga (1958, 266–267), be *gaud-* kamieno vardų teikęs su užrašytų kamienus *taut-* ir *dau-* turinčių asmenvardžių, manė, kad atsirado dėl baltarusių kalbos įtakos. Tačiau vėlesni tyrimai parodė, kad lietuvių asmenvardžių kamienų medialė /au/ iš pradžių buvo užrašoma dėl senųjų vokiškų vardų įtakos lotyniškuose dokumentuose, o vėliau vietoj /au/ rašyti pradėta slavų kalbų dokumentuose (žr. Jurkėnas 1967, 51–56).

Taigi dėl dvibalsio /au/ užrašymų svetimkalbiuose dokumentuose atsirado kamieno *gaud-* variantai <govd->, <gavd->, <gold-> ir pasitaikė retas

² Visi /v/ užrašymai raidėmis <v> ir <w> pristatomi kaip užrašymai <v>, nes <v> ir <w> kamienne *gaud-* užima lygiavertes pozicijas. Tas pats pasakytina ir apie /l/ užrašymą raidėmis <l> ir <ł>.

<gaud->. Jie yra patikimi, nes aptartomis grafemomis dvibalsis /au/ perteikiamas ir kituose kamienuose.

4. Dar pasitaikė atvejų, kai antrasis kamienas *gaud-* užrašomas su <govdz->, pvz., *Mukolaus* (sic!) *Sugowdz* 1671 m. IAK³, ir <gavdz->, pvz., *Zygmont Giedgawdz* 1699 m. IAK. Šie reti *gaud-* variantai taip pat neproblemiški, /au/ įprastai perteikiama <ov>, <av>, o finalės priebalsio /d/ užrašymas <dz> gali būti laikomas ir slavinimo rezultatu (žr. Zinkevičius 1977, 100), ir, priklausomai nuo arealo, rodyti tarmės ypatybę – signalizuoti buvusią galūnę *-is*.

5. Tiriant rasta ir asmenvardžių su kamienais, kurių medialė užrašoma kaip ir aptartų *gaud-* variantų, bet finalė yra <t>. Tai vardai su dėmenimis <gaut->, pvz., *Stephano Giedgaut* 1650 m. IAK, <govt->, pvz., *Бортовътъ Къдговътовичъ* 1528 m. IAK, <gavt->, pvz., *Zuzanna Gedgawtowna* 1668 m. IAK, ir <golt->, pvz., *Богдан Гедголтайтисъ* 1528 m. IAK. Remiantis aptartais /au/ perteikiniais pateiktuosius dėmenis galima laikyti ir kamieno *gaut-*, skiriamo Salio (1983, 272), LPŽ (2, 677–678, 859) autorių ir Zinkevičiaus (2008, 90), variantais, todėl kaip grafiniai *gaud-* variantai dėl finalės <t> jie atrodo problemiški.

Tačiau iš surinktų onimų matyti, kad <gaut->, <govt->, <gavt-> ir <golt-> visada užima antrojo dėmens pozicijas dvikamieniuose varduose, kurių pirmieji kamienai yra dažniausias *ged-*, taip pat *dar-*, *dau-*, *ei-*, *gel-*, *kar-* (*ker-*), *kor-*, *rin-*, *sar-*, *su-*, *sur-* ir *vin-*⁴. Su šiais pirmisiais kamienais lietuvių asmenvardyne egzistuoja ir vardai su antruoju kamieniu *gaud-* (žr. Zinkevičius 2008, 89–90). Dėl to <gaut->, <govt->, <gavt->, <golt-> gali būti ir *gaud-* variantai, neneigiant savarankiško kamieno *gaut-*, jei priebalsis /d/ kamieno *gaud-* finalėje buvo užrašomas ir grafema <t>.

5.1. Pirmiausia taip manyti leidžia tyrėjų, rašiusių apie istorinius asmenvardžius su *gaud-*, darbai. Šio kamieno vardai Leskienui (1909, 336, 350) yra ir asmenvardžiai, antrojo kamieno pozicijoje užrašyti su <govt->, plg. avd. *Gedgowt*, ir <golt->, plg. avd. *Dedygolt*, *Wingolt*. Būga (1958, 267), aptardamas lietuvių vardus su mediale /au/, užrašoma , mini avd. *Рѣн-кголтъ*, kurį skaito kaip *Rin-gaudas*. Jurkėnas (1966, 94) prie kamieno *gaud-* vardų nurodo avd. *Къд-кгоѳъ*⁵, o Smoczyński (2001, 463) lenkų

³ Dar minėtinas su <govdz-> užrašytas avd. *Gowdziat* 1690 m. IAK.

⁴ Šių kamienų sąrašas gali būti plečiamas, turint daugiau istorinių onimų medžiagos.

⁵ Jurkėnas (1964, 61–62), išskyręs asmenvardžių su komponentu *-to* grupę, pastebėjo kamienus su plėtikliu *-d*, kuris kaitaliojasi su *-t*, ir nurodė avd. *Къд-кгоѳъ* ir *Къд-кгоѳъ*, kurių plačiau nekommentavo.

avd. *Gied-gowt* kildina iš lie. *Ged-gaudas*⁶. Taigi remiantis literatūra *gaud-* turi ir variantus <govt->, <golt->.

5.2. Tai patvirtina ir kitų antrųjų dvikamienių vardų kamienų užrašymai. Finalės grafemą <t> turi Smoczyński (2001, 463–464) minimi suslavinti asmenvardžiai su kamienais *gird-* ir *vid-*, antrojo kamieno pozicijoje užrašyti <giert-> ir <vit->⁷. Mintį remia ir Būgos (1958, 234) minima varijuojanti kamieno *daug-* finalė, plg. avd. *Jadowg-* ir *Jadowk-*. Taip pat Ragauskaitė (2005, 92) nustatė pavardžių variantų, atsiradusių keičiant kamienne priebalsį /d/ grafema <t> ne dėl tolesnio dusliojo priebalsio, plg. avd. *Zydkiewiczza* ir *Zytkiewiczz*. Taigi pasitaiko atvejų, kai kituose antruosiuose kamieniuose grafema <t> užrašoma antrojo kamieno finalė /d/.

5.3. Priebalsį /d/ kamieno *gaud-* finalėje, užrašomą ne tik grafema <d>, bet ir <t>, remia to paties šaltinio asmenvardžiai iš tos pačios vietovės su pirmuoju kamieniu *ged-*, kurių antrojo dėmens pozicijoje šalia <gaud->, pvz., *Gregorij Giadgaudaitus* 1618 m. Vlkv⁸ IAK, <gold->, pvz., *Petro Gadgoldos* 1683 m. Vlkv IAK, ir <govd->, pvz., *Martino Giedgowd* 1658 m. Vlkv IAK, yra užrašymų su <golt->, pvz., *Nicolaw Giedgolt* 1652 m. Vlkv IAK, ir <govt->, pvz., *Martino Giedgowt* 1657 m. Vlkv IAK. Tai matyti ir iš asmenvardžių su pirmuoju kamieniu *ker-*⁹, kurių vieno antrojo dėmens pozicijoje yra <govd->, pvz., *Anna Kergowdowa* 1671 m. Ppr IAK, o kitame – <govt->, pvz., *Nicolaus Kergowt* 1670 m. Ppr IAK. Tą rodo ir pirmojo kamieno *kar-* asmenvardžiai, kurių antrieji kamienai užrašyti su <gavd->, pvz., *Catharina Kargawdowa* 1664 m. Ppr IAK, ir <govt->, pvz., *Catharina Baibianka Kargowtowa* 1662 m. Ppr IAK.

Pasitaikė ir toje pačioje vietovėje, tik skirtinguose šaltiniuose fiksuotų asmenvardžių su pirmuoju kamieniu *kar-*, kurių antrojo dėmens pozicijoje užrašyta <govd->, pvz., *Adamus Korgowd* 1752 m. Kdn IAK, ir <govt->, pvz., *Georgius Korgowt* 1755 m. Kdn IAK. Taip pat yra ir toje pačioje vietovėje fiksuotų pirmojo kamieno *ged-* asmenvardžių, kurių antrieji kamienai užrašyti <govd->, pvz., *Elisabetha Giedgowdowna* 1665 m. Krž IAK, šalia <gavt->, pvz., *Zuzanna Gedgawtowa Merchelowa Philipowiczowa* 1668 m. Krž IAK.

⁶ Palionis (2008, 36) avd. *Korgowt* aiškina ir kaip avd. *Kargautas*, ir kaip avd. *Kõrgaudas* (?).

⁷ Apie tai, kad vietoje /d/ pirmojo dėmens finalės pozicijoje yra grafema <t>, rašo ir Maciejauskienė (2009, 183), plg. vv. *Witgire*, *Witgiry*, *Witgiri* šalia *Widgiri*, *Widgire* ir kt.

⁸ Tekste vartojamos LPŽ ir LVŽ teikiamos vietovių santrumpos.

⁹ Šis kamienas gali būti laikomas kamieno *kar-* variantu, ką dar reikia tirti.

Šie asmenvardžiai su pirmaisiais kamienais *ged-*, *kar-* ir *ker-* rodo, kad tose pačiose vietovėse yra paplitusių onimų su kamieniu *gaud-*, kurio /d/ užrašomas <d> ar <t>. Iš jų taip pat matyti, kad su skirtingomis finalėmis užrašytam *gaud-* būdingiausia medialė yra <ov>, retesnės – , <al>, o <au> pasitaikė, kai kamieno finalė buvo <d>. Dėl aptartų /au/ realizacijos variantų, kai *gaud-* finalė yra <d> (žr. §3), ir /d/ užrašymo <t> *gaud-* variantuose <govt->, <golt-> bei <gavt-> taip pat *gaud-* variantu laikytinas ir <gaut->.

5.4. Tačiau iš onimų matyti, kad vardai su <gaut->, plg. avd. *Stephano Giedgaut* 1650 m. IAK, yra nedažni¹⁰. Gali būti, kad dėl to asmenvardžių su <gaut->, kurie būtų iš tos pačios vietovės kaip ir kamieno *gaud-* vardai su finale <d>, nepasitaikė. Todėl <gaut-> laikytinas *gaud-* variantu, grindžiamu garsų perteikimo dėsniniais. Manytina, kad turint daugiau duomenų gali rasti ir kitų su <gaut-> užrašytų asmenvardžių ten, kur yra jau ir aptarto pobūdžio *gaud-* variantų.

5.5. Taigi po arealinės onimų su kamieniu *gaud-* analizės aišku, kad šalia kituose veikaluose minimų *gaud-* variantų – dažno <govt-> ir retesnio <golt->, patikimu laikytinas ir <gavt->, turbūt dėl retumo nepatekęs į kitų tyrėjų akiratį. Garsų perteikimo dėsniniais grindžiamu *gaud-* variantu laikytinas <gaut->.

Šiame kontekste gali būti svarstoma, ar skirti savarankišką kamieną *gaut-*. Atrodo, kad tai paaiškės po detalesnės istorinių onimų, užrašytų su <gVCt->, analizės. Iš surinktų onimų spėtina, kad dalis asmenvardžių su antruoju <gVCt-> galėjo atsirasti ir dėl be galūnės užrašytos vardo pabaigos, kur skardieji priebalsiai suduslėja, pozicijos, iš kur vėliau <gVCt-> išplito ir į galūnes turinčius asmenvardžius. Todėl finalės <d> ir <t> varijavimo klausimą padės spręsti ir kitų antrųjų kamienų, kurie baigiasi skardžiuoju finalės priebalsiu ir užrašyti be galūnės, tyrimas. Kol kas manytina, kad dalies lietuvių asmenvardžių antrasis dėmuo, užrašytas <gVCt->, yra ir *gaud-* variantas.

6. Kadangi kamieno *gaud-* finalė perteikiama ir <t>, pridurtina, kad jo variantas yra ir <gout->, plg. *Stephano Giedgout* 1650 m. Vlkv IAK, fiksuotas šalia kitų toje pačioje vietovėje užrašytų *gaud-* variantų, minimų §5.3. Rašyti <ou> vietoj /au/ įprasta, tai nurodo ir kiti tyrėjai (žr. Garliauskas 1998, 186–189; Maciejauskienė 2009, 166). Šis *gaud-* variantas <gout->, palyginti su kitais užrašymais, retas¹¹.

7. Šalia aptartų variantų su *gaud-* medialėmis <ov>, <av>, pasitaikė ir onimas, užrašytas su dėmeniu <gald->, plg. avd. *Jakuba Rymgaldy* 1790 m.

¹⁰ Reti buvo ir vardai, užrašyti su antruoju kamieniu <gaut->, žr. §3.

¹¹ Nepasitaikė rasti *gaud-* varianto, užrašyto <goud->.

Mrk (Jablonskis 1961, 385), kurio medialė yra <al>. Aiškinant <gald-> kaip atsiradusį perdirbus *gaud-*, ir pirmojo dėmens pozicijoje matant kamieną *rim-*, onimą galima laikyti avd. *Rim-gaud-* (dėl jo žr. Zinkevičius 2008, 129). Nors lietuvių onimuose /au/ užrašomas <al>, atrodo, nedažnai, bet tokių atvejų pasitaiko, plg. lietuvių kamieną *dal-*, atsiradusį iš *dau-* (žr. Sinkevičiūtė 2010, 325–340). Tuo remiantis <gald-> laikytinas *gaud-* variantu.

Priežastys, kaip susidarė <gald->, gali būti įvairios. Asmenvardis su <gald-> galėjo būti užrašytas perdirbant kitą *gaud-* variantą <gold-> pagal vokiečių vardų su <-Cald> pavyzdžius: plg. Jurkėno (1967, 52) minimus vok. avd. *Gasthald*, *Witald* ir kt., nurodomus šalia vok. avd. *Witold*, *Hostold* ir kt., kurie darė įtaką užrašant kamieno *gaud-* lietuvių vardus su mediale . Taip pat <gald-> galėjo atsirasti kaip paralelus kamieno, užrašyto su <gold->, variantas pagal <govd-> ir <gavd-> pavyzdžius.

Todėl atrodo, kad <gald-> yra *gaud-* variantas, atsiradęs dėl kitų asmenvardžių įtakos. Kadangi iš tos vietovės, kur fiksuotas <gald->, nepasitaikė dvikamienių onimų su *gaud-*, <gald-> laikytinas *gaud-* variantu, pagrįstu garsų perteikimo dėsniumais.

8. Pripažinus <gald-> kamieno *gaud-* variantu svarstyтина, ar yra *gaud-* variantų, užrašytų su <galt->. Tokią mintį siūlo asmenvardis su <galt->, plg. *Jurgis Sargaltanis* 1610 m. Ukm IAK, esantis iš tos pačios vietovės, kur fiksuota ir su kitais dėmenimis <govt->, <govd-> užrašytų asmenvardžių su pirmaisiais kamienais *sar-*, plg. *Jakub Sargowtis* 1765 m. Ukm IAK, *sur-*, plg. *Maciej Surgowtis* 1765 m. Ukm IAK, ir *žvil-*, plg. *Zwilgowdowną* 1717 m. Ukm (RTL, 318). Šių onimų kontekstas leidžia manyti, kad <galt->, fiksuotas toje pačioje vietovėje kaip ir <govd->, yra *gaud-* variantas, remiamas jau aptartų medialės ir finalės perteikimo atvejų.

Varianto <galt-> susidarymo priežastys greičiausiai panašios į <gald->, nes skiriasi variantų finalės. Variantas <galt-> galėjo atsirasti arba perdirbus <golt-> pagal varijuojančius <gavt-> ir <govt-> pavyzdžius, arba <al> medialėje užrašytas veikiant svetimos kilmės vardams su <-Cald> (žr. §7). Taip pat <galt-> galėjo susidaryti ir perdirbus kitą kokį nors *gaud-* variantą su finale <t>.

Taigi <galt-> galėjo atsirasti dėl kitų asmenvardžių įtakos onimus užrašant į dokumentus. Jis laikytinas patikimu *gaud-* variantu, kurio finalės /d/ variantą <t> remia kitas su finale <d> užrašytas kamieno *gaud-* asmenvardis iš tos pačios vietovės. Kamieno *gaud-* variantas <galt-> remia ir su <al> užrašyto varianto <gald-> patikimumą.

9. Kamienas *gaud-* dažnai yra antrasis lietuvių dvikamienių vardų dėmuo. Šioje pozicijoje pasitaikė retokų asmenvardžių dėmenų <kovd->, pvz., *Лыкау*

Суков'дус 1537 m. Všv IAK, ir <kavd->, pvz., *Кгедкговдъ Минкавдайтисъ* 1528 m. Klm IAK, užrašytų su iniciale <k>. Kadangi dalies asmenvardžių, užrašytų su <kovd->, <kavd->, pirmieji kamienai yra tokie patys kaip ir kitų antrąjį kamieną *gaud-* turinčių asmenvardžių, tai aptartina, ar kamieno *gaud-* priebalsis /g/ buvo užrašomas ir <k>.

Tokią mintį remia literatūroje kitų onimų tyrėjų minimi atvejai, kai /g/ užrašomas ne tik įprastai <g> ar <kg>, bet ir <k>. Būga (1958, 235) manė, kad, pvz., avd. *Довьки-видъ, Довк-видъ* ir *Dolk-win-*, turi pirmąjį kamieną *daug-*, jeigu <k> užrašytas vietoje <kg>. Maciejauskienė (1991, 122–123) pateikė du varijuojančius to paties asmens iš Dirvenų užrašymus, plg. *Maciey Girkont* 1786 m. ir *Maciey Kirkontt* 1794 m., kai /g/ užrašyta <g> ir <k>¹². Iš to matyti, kad ir kitų kamienų inicialės ir finalės /g/ užrašomos <k>.

Taip pat /g/ užrašymą <k> rodo ir kamieno *gaud-* asmenvardžių variantai, užrašyti iš tų pačių vietovių, kur fiksuota onimų, turinčių tuos pačius pirmuosius kamienus. Tai asmenvardžiai su kamieniu *su-*, kurių antrojo kamieno pozicijoje yra <kovd->, pvz., *Лукаш Суков'дус* 1537 m. Všv IAK, ir <govd->, pvz., *Лукашъ Суговдя* 1541 m. Všv IAK¹³. Kitoje vietovėje fiksuotas asmenvardis, užrašytas su <kavd->, pvz., *Кгедкговдъ Минкавдайтисъ* 1528 m. Klm IAK, šalia kitų dvikamienių vardų, turinčių *gaud-* variantus <govdz-> kaip antrąjį, pvz., avd. *Milgowdz* Klm (Ramonienė 1987, 125), ir <gavdz-> kaip pirmąjį, pvz., *Jakub Gawdziat* 1705 m. Klm IAK, dėmenis.

Taigi matyti, kad kamieno *gaud-* variantai yra <kovd->, <kavd->, kurie nustatyti remiantis onimų su šiais variantais, fiksuotų tose vietovėse, kur yra ir kitų kamieno *gaud-* variantų, užrašymais. Aptartą <g> ir <k> varijavimą remia ir priebalsio /g/ perteikimas grafema <k> kituose kamienuose.

10. Apibendrinimas.

Iš dvikamienių lietuvių vardų su *gaud-* matyti, kad aptarti nesutrumpėję kamieno variantai susidarė *gaud-* esant antruoju dvikamienių vardų dėmeniu, kas parėmė mintį dėl kamieno pozicijos dažnumo. Dalis *gaud-* variantų <gaud->, <golt->, <gavd->, <govdz->, <gavdz-> ir dažniausias <govd-> patikimi, nes juose atsispindintį *gaud-* garsų perteikimą liudija kitų kamienų

¹² Dar žr. Maciejauskienės (1997, 115) XVI a. avd. *Kirkas* aiškinimą, kur abejojama dėl *kir-* autentiškumo ir spėjama, kad *kir-* greičiausiai iškreiptas iš *gir-*. Autorė mano, kad „lietuvių kalbos g (...) pateikiama kaip *кг* arba *κ*: **Getautas* – *Кгетовт* ir *Кетовт*, **Mingaila* – *Минкгоил* ir *Минкоил*, **Gedvilas* – *Кгедвил* ir *Кедвил*“ ir teigia, kad tokie atvejai yra palyginti dažni.

¹³ Variantą <govd-> patvirtina ir avd. *Lewgoud* Všv (Ramonienė 1987, 124).

užrašymai. Kad *gaud-* variantai yra <kovd->, <kavd->, matyti iš garsų perteikinių, fiksuojamų kitų onimų dėmenyse, ir taip pat asmenvardžių su *gaud-*, paplitusių ten, kur užrašyta onimų su tiriamaisiais dėmenimis. Taigi šie variantai susidarė kamieno dėmenis perteikiant kitomis kalbomis.

Dėl literatūroje skiriamo kamieno *gaut-* problemiški pasirodė <govt->, <golt->, <gavt-> ir <gaut-> kaip *gaud-* variantai. Kad <govt->, <golt-> ir <gavt-> yra *gaud-* variantai, patvirtino juos turinčių asmenvardžių, fiksuotų toje pačioje vietovėje, kur yra ir su finale <d> užrašytų *gaud-* variantų, parėmusių ir <gout-> patikimumą, tyrimas. Retas *gaud-* variantas yra <gaut->, grindžiamas garsų perteikimo dėsniniais. Ar /d/ *gaud-* finalėje užrašomas dėsninai <t>, patikslins tolesni tyrimai, tačiau viena priežastis, kad susidarė <gVCt-> užrašytų *gaud-* variantų, galėjo būti kamieno pozicija vardo gale.

Reti *gaud-* variantai <gald-> ir <galt-> greičiausiai atsirado dėl kitų asmenvardžių įtakos, onimus užrašant į dokumentus. Nors onimas su <gald-> ir buvo fiksuotas vietovėje, kurioje nepasitaikė kitų kamieno *gaud-* variantų, bet onimas su <galt-> buvo ten, kur yra ir asmenvardžių su *gaud-*, kurių finalė užrašyta <d>. Todėl <galt-> atrodo patikimu *gaud-* variantu, remiančiu ir <gald-> patikimumą.

ON THE VARIANTS OF THE PERSONAL NAMES' UNABRIDGED STEM *GAUD-* IN LITHUANIAN

Summary

Building on earlier work on the development of the personal names' stems *žyg-*, *vaiš-* and *dal-*, this article aims to single out the unabridged variants of the personal names' stem *gaud-* in the written sources, to evaluate their reliability, and to explain their formation. Most of the variants are found when *gaud-* is the second member of a composite name, where it is particularly common.

The variants <gald->, <golt->, <gavd->, <govdz->, <gavdz-> and, the most common one, <govd-> are self-evident and reliable, as the various renderings of *gaud-* are abundantly paralleled among other personal names. <kovd-> and <kavd-> are also variants of *gaud-*, as shown by parallels among other personal names and by the frequency of *gaud-* in texts of the same area.

The existence of an independent stem *gaut-* based on <govt->, <golt->, <gavt-> and <gaut-> is controversial. The possibility that <govt->, <golt-> and <gavt-> are variants of *gaud-* is supported by the presence of variants with <d> in texts of the same area. The same holds for <gout->, but not for the rare <gaut->.

The rare variants <gald-> and <galt-> probably arose through the influence of other personal names when the texts were composed. Although <gald-> is found in a place in which variants of *gaud-* are not otherwise attested, <galt-> is found beside personal names with *gaud-*, written with <d>. This supports the idea that <gald-> is a variant of *gaud-* as well.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Būga Kazimieras 1958, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-kla.

Garliauskas Vidas 1998, Lietuviškos oikonimų lytys nelietuviškuose XVI–XIX a. šaltiniuose, *LKK* 40, 123–204.

IAK – Istorinių asmenvardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.

Jablonskis Konstantinas (red.) 1961, *Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais* 2, XVIII a., Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Jurkėnas 1964 – Юозас Юркенас, Морфологические типы древних литовских сложных имен, *Klb* 13, 57–65.

Jurkėnas 1966 – Юозас Юркенас, Древние сложные имена в письменных памятниках Великого Княжества Литовского, *Daktaro disertacijos rankraštis*, Vilnius.

Jurkėnas 1967 – Юозас Юркенас, Некоторые компоненты литовских древних сложных личных имен, *Klb* 15, 43–50.

Leskien August 1909, Litauische Personennamen, *IF* 26, 325–352.

Leskien August 1911, Zu den litauischen Personennamen, *IF* 26, 325, *IF* 28, 390–396.

Leskien August 1914–1915, Die litauischen zweistämmigen Personennamen, *IF* 34, 296–333.

LPŽ – Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2, Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

LVŽ – *Lietuvos vietovardžių žodynas* 1–, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008–.

Maciejauskienė Vitalija 1991, *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas

Maciejauskienė Vitalija 1997, Vienkamieniai lietuviškos kilmės vardai XVI amžiuje, *Darbai ir dienos* 4[13], 111–133.

Maciejauskienė Vitalija 2009, Oikonimai Lankelių parapijos XVII amžiaus bažnytinėje knygoje, *ALt* 11, 159–188.

Palionis Jonas 2008, *XVII a. pabaigos – XVIII a. pirmosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*, Vilnius: VUL.

Ragauskaitė Alma 2005, *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Ramonienė 1987 – Майлуте Рамонене, *Литовские фамилии конца XVIII в.*, *Daktaro disertacijos rankraštis*, Vilnius.

RTL – Konstantinas Jablonskis, Rimantas Jasas (red.), *Raganų teismai Lietuvoje*, Vilnius: Mintis, 1987.

Salys Antanas 1983, *Rinktiniai raštai 2: Tikriniai vardai*, Roma: Lietuvių katalikų mokslų akademija.

Sinkevičiūtė Daiva 2007, Apie lietuvių asmenvardžių su kamienais žyg- ir žy-m- raidą, *Blt* 42(1), 117–131.

Sinkevičiūtė Daiva 2008, Lietuvių dvikamienių vardų su pirmuoju dėmeniu vaiš- raišos bruožai, *Blt* 43(2), 263–274.

Sinkevičiūtė Daiva 2010, Dėl lietuvių dvikamienių asmenvardžių kamieno *dal-* atsiradimo, *Blt* 45(2), 325–340.

Sinkevičiūtė Daiva 2011, Baltų dvikamienių asmenvardžių kamienas *gud-*: ryšiai su *gud-* ir kai kurie jo variantai, *Blt* 46(2), 299–310.

Smoczyński Wojciech 2001, Les noms de famille polonais d'origine lituanienne, in Idem, *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków, 461–468.

Торогов 1979 – Владимир Николаевич Торогов, *Прусский язык (словарь)*, Е–Н, Москва: Наука.

Trautmann Reinhold 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Zinkevičius Zigmąs 1977, *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius Zigmąs 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: LKI.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lithuania

[*daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt*]